

DIOSKURIDES PEDANIOS'UN "DE MATERIA MEDICA" ADLI ESERİ

The Work "De Materia Medica" of Dioskurides Pedanios

Emra Büyüknisan¹

¹ PhD., Mersin University Faculty of Science and Letters, Dept. of Translation and Interpreting

ÖZET

Dioskurides Pedanios, *De Materia Medica* adlı eserinde 500'ü aşkın bitkiyi, özellikleri ve etkileri bakımından tanımlamıştır. Bu eseriyle erken dönemde farmakoloji alanının temelini oluşturmuştur. Bu yazı, Dioskurides ve eserine, ayrıca kendisinden sonraki nesillere kazandırdıklarına ilişkin bilgi vermenin yanı sıra *De Materia Medica* eserinin önsözünün Türkçeye çevirisini içermektedir.

Anahtar Sözcükler: Dioskurides; *Materia Medica*; Farmakoloji; Bitki; İlaç

ABSTRACT

In his work *De Materia Medica* Dioskurides Pedanios has defined more than 500 plants with their characteristics and influences. With this work he has built the basis of pharmacology in early period. This article gives information about Dioskurides and his work *De Materia Medica* and about what he brought in for generations after him and also includes a translation of the preface of *De Materia Medica* into Turkish.

Keywords: Dioskurides; *De Materia Medica*; Pharmacology; Plants; Drugs

DIOSKURIDES PEDANIOS HAKKINDA

Dioskurides Pedanios, Toros dağlarının eteklerinde yer alan ve Ovalık Kilikya'nın en önemli iki kentinden biri olan Anazarbos'da doğmuştur. Başka bir ifadeyle, onun memleketi bugünkü Türkiye topraklarıydı. Dioskurides'in M.S. 1. yüzyılda yaşadığı bilinirken tam olarak hangi yıllar arasında yaşadığına ilişkin kesin bilgiler bulunmamaktadır. Ancak *De Materia Medica* adlı eserini yaklaşık olarak M.S. 60 ile 78 yılları arasında yazdığı tahmin edilmektedir. Dioskurides Pedanios'un Tarsus ve İskenderiye'de okumuş olma olasılığı üzerinde durulmaktadır. Konuya ilişkin kanıtlar bulunmamaktaysa da, Dioskurides genellikle Roma ordularına bağlı bir askeri hekim olarak anılmaktadır. Böylece Yakın Doğu'dan Britanya'ya ve hatta Mısır'a kadar Roma İmparatorluğu'nun büyük bir bölümünü gezmiş ve özellikle Anadolu'ya, Mısır'a, Yunanistan'a ve İtalya'ya ait bitkileri tanımlamıştır¹ (*Resim 1*).

Dioskurides farmakoloji alanının öncüsü olması yönüyle dünya çapında önem taşımaktadır. Yirminci yüzyılın başlarına kadar hem Batı dünyası hem de Osmanlı İmparatorluğu, Dioskurides'i bitki alanında bir otorite, bitki özellikleri hakkında en fazla bilgiye sahip olan kişi olarak tanımaktaydı. Günümüzde de farmakoloji alanının temellerini atan öncü bir farmakolog ve hekim olarak kabul edilmektedir. Nitekim Dioskurides, ilaç olarak kullanılacak çeşitli sınıflara ait bitkileri eğitimde kullanılmak üzere özelliklerine göre sınıflandırıp ayrıntılı bir biçimde betimleyerek eczacılığın ilk ve en önemli öğreticisi olmuştur².

Resim 1. Dioskurides'in *Medicina Antiqua* Kodeksinde (yakl. 1250) yer alan bir resmi

Lokman Hekim Journal 2011; 1 (1): 55-60

Received: 29.09.2010; Accepted: 14.10.2010

Correspondence Author: Dr. Emra Büyüknisan – Mersin University Faculty of Science and Letters, Dept. of Translation and Interpreting, Mersin-Türkiye emra78@hotmail.com

ESERİ: DE MATERIA MEDICA

Dioskurides'in Yunanca *Peri Hyles Hiatrikes* (Περὶ ὕλης ἰατρικῆς) adıyla yazmış olduğu beş ciltlik eserin başlığı Latinceye *De Materia Medica* (Tıbbi Malzemeler) şeklinde aktarılmıştır. Söz konusu eser Latince dışında Arapça, Süryanice, İbranice ve Farsça dillerine de çevrilmiş olması nedeniyle henüz erken dönemlerde bile geniş bir okur kitlesine ulaşmıştır (*Resim 2*). Dioskurides bu eseri tahminen M.S. 1. yüzyılın ikinci yarısında yazmıştır, yani bu eser neredeyse Gaius Plinius Secundus'un *Doğa Tarihi* adlı eserinin çağdaşı kabul edilmektedir. Temel eser niteliğinde olan bu yapıt, son derece eleştirel kişiliğiyle bilinen Galenus (M.S. 129-199) tarafından bile o kadar kusursuz ve eşsiz olarak kabul edilmiştir ki, o yeniden herhangi bir bitki tanımı yapmaya gerek duymadan şöyle aktarmıştır:

Anazarboslu Dioskurides, sadece baharatları değil, aynı zamanda ağaçları, meyveleri, doğal ve yapay özuları ve tüm bunların dışında metalleri ve hayvansal özleri de ele alarak beş kitapta tüm ilaç öğretisi hakkında son derece yararlı şeyler yazmıştır. Bana göre Dioskurides ilaç öğretisini herkesten çok daha mükemmel bir biçimde sunmuştur².

Bize göre Dioskurides bitkileri o kadar yeterli nitelikte betimlemiştir ki onun isabetli ifadelerini tekrar etme gereksinimi duymamaktayız³.

Genel Bilgi

Dioskurides söz konusu eserinde, Galenus'un da andığı gibi, ağaçlar, meyveler, özular, metalleri ve hayvansal özlerin yanı sıra 500'ü aşkın bitkiyi *biçim ve etki* özelliklerine göre sıralayarak betimlemiştir⁴. Dioskurides'in bu ilaç öğretisi eseri, aynı zamanda Antik Çağ'ın ilaç çalışmalarına ilişkin de en önemli kaynaktır. Latince çevirisi sayesinde bu esere Batı dünyasında özellikle Ortaçağ ve Rönesans döneminden 18. yüzyıla kadar uzanan bir süreçte, büyük değer atfedilmiştir. Sadece 1499 ile 1598 yılları arasında yeni yeni hareketlenen kitap baskı sanatı çerçevesinde Dioskurides'in *De Materia Medica*'sının Yunanca, Latince, İtalyanca, Fransızca ve Almanca metinleri basılmıştır^{1, 4}.

Dioskurides'in, *De Materia Medica* adlı eserinde oldukça az sayıda alıntı yapması ve bitkiler hakkında kendisinden önce araştırma yapanları neredeyse yok sayması dikkat çekmektedir. Yazmış olduğu önsözünden de anlaşıldığı üzere, bu tutumunun nedeni, kendisinin Sextius Niger (M.Ö. 1. yy), Bitinyalı Iolas (yakl. M.Ö. 250), Tarentumlu Herakleides (M.Ö. 1. yy) ve Nikander (M.Ö. 138-133) gibi kişileri, karışım hazırlamaya ilişkin açıklamalar, tıbbi malzemelerin iyileştirme gücü ve bunların sınanması, rahatsızlıklara yönelik bitki seçkisi ve bunların tanımlanması bağlamında yetersiz veri sunmakla eleştirmesiyle aydınlanmaktadır. Bu nedenle ki Dioskurides alıntı yapmak yerine öncelikle kendi gözlem ve araştırmalarını temel almaktadır⁵.

Dioskurides eserinde bitkileri tanıtırken tıbbi malzeme olarak kullanılacak her bir bitkiye ilişkin ayrıntılı bir bilgi şeması sunmuştur. İzleyen dönemlerde oluşturulan bitki kitapları için bir model teşkil eden bu şemada bitkilere ilişkin şu bilgilerin edinilmesi sağlanmıştır⁵:

1. *Bitkinin resmi: Özgün metinde birer resim bulunduğu tahmin edilmektedir, ancak bu konuda bir kanıt yoktur,*
2. *Bitkinin adı (genellikle Yunanca ya da Latince köküyle),*
3. *Bulunduğu yer,*
4. *Botanik betimi ve etkili bileşenlerine ilişkin bilgi,*
5. *İlacın özellikleri ya da etkinin türü,*
6. *Tıbbi kullanım şekli,*
7. *Zararlı yan etkileri,*
8. *Dozu: Birçok tıbbi bitkiye ilişkin Dioskurides doz bilgisini belirtmemiştir. Önsözünden anlaşılacağı üzere,*

Resim 2. De Materia Medica'nın Yunanca orijinalinden bir sayfa

Dioskurides, bitkilerin etkilerinin mevsim, toprak özelliği, iklimsel koşullar ve diğer etkenlere bağlı olarak değişkenlik gösterebileceğini öngörmüştü. Bunun yanı sıra o, yaş, vücut hacmi, cinsiyet ve hastalık durumu gibi hastaların bireysel farklılıklarını da göz önünde bulundurmaktaydı. Bu noktada Antikçağ hekimi, tamamen sezilerine ve deneyimlerine güvenmeliydi,

9. Toplama, işleme ve depolama bilgileri,
10. Olası sahteleri ve bunları açığa çıkarma,
11. Hayvanlara yönelik tıp alanında kullanımı, büyü ve tıp dışı kullanımlar.

Bu bilgileri aktarırken Dioskurides tıbbi malzeme olarak ele aldığı bitkileri, tıpta kullanılmak üzere çağdaşlarına kesin ve tartışmasız hale getirmeyi amaçlamıştır ve böylece beş cilt halinde oluşturduğu bu geniş bilgi yelpazesıyla yüzyıllar sonra gelişecek olan farmakolojinin öncüsü unvanını hak etmiştir.

De Materia Medica'nın İçeriği

Dioskurides'in hem arkadaşı hem de meslektaşı olan Hekim Areios'a ithaf edilen eser, bitki, hayvan (ve insan) ve mineraller, metaller ve topraklar olmak üzere üç doğa alanına ilişkin tıbbi malzemeleri ele almaktadır. Bu bağlamda kitabın büyük bir bölümü 813 adet bitkiden oluşurken 101 adet canlı ürün ve yaklaşık olarak 102 adet mineral ilaç da tanımlanmaktadır. Kitapta toplam yaklaşık 1000 adet ilaç ve bu ilaçların toplam 4740 kullanım şekli tanımlanmaktadır. Tüm malzeme beş kitap cildinde toparlanmıştır.

Beş Cildin Bölümlenmesi

Birinci Cilt: Aromaları, yağları ve merhemleri, ağaçları, bunların özularını ve meyveleri içermektedir. Yağlar genellikle meserasyon yöntemiyle ya da bazı bitki parçalarının yağa yatırılıp sıkılmasıyla elde edilirdi. Bu ciltte Dioskurides genel hatlarıyla yağlar ve yağların özellikleri hakkında yazmıştır (Papirüs, söğüt, meşe, yaş mazı vb.).

İkinci Cilt: Hayvanlardan elde edilen ürünleri içermektedir. Bal, süt ve yağ da bu ürünler arasında yer almaktadır. Dioskurides bu ciltte tahıl türlerinden, sebzelerden, 'acı' bitkilerden de söz etmektedir (sarımsak, soğan, hardal, zencefil, karabiber vb.). Özellikle eritilmiş domuz/kaz yağı ve içyağı, bunların hazırlanışı ve aromalarla nasıl iyi kokabilecekleri konuları ele alınmıştır. Ayrıca denizkestanesi, deniz salyangozu, tahtakurusu, süt, pamuk yağı, idrar ve dışkı da konu edilmiştir.

Üçüncü Cilt: Kökleri ve bitkilerden elde edilen 'özuları' ele almaktadır. Bu özular ya suyla yumuşatma ya da sıkma yöntemiyle elde edilmekteydi. Baharatlar ve tohumlar, tıbbi etkileri bakımından açıklanmaktadır (ravent, ödağacı, kenevir vb.).

Dördüncü Cilt: Dioskurides'in kaygan bir tabaka barındırmaları nedeniyle süngerleri ve mantarları da bu kategoride gördüğü 'diğer' baharatları kapsamaktadır (böğürtlen, frambuaz, haşhaş, mürver vb.). Ayrıca Dioskurides, zor sindirilebilir ve boğulmaya ya da koleraya sebebiyet verebilecek olması yönüyle yenilebilir mantarların bile aşırı miktarda tüketilmesi konusunda uyarıda bulunmaktadır.

Beşinci Cilt: Dioskurides asma, şarap ve diğer anorganik maddeleri bu ciltte işlemiştir. Şaraplar yaş, renk, menşei ve hazırlanışa göre ayırt edilmektedir. Dioskurides'e göre, saf, özgül ve kekremsi olan şarap ısıtıcı, iyi sindirilebilir, mideye iyi gelecek, iştah açıcı, besleyici ve uykuyu destekleyici niteliktedir. Şarap, genel anlamda vücuda iyi gelmektedir ve vücutta sağlıklı bir rengin belirmesine neden olmaktadır. Bunun yanı sıra şarap, çeşitli zehirlenmelerde panzehir görevini de görmektedir. Beşinci cildin son bölümünde Dioskurides, metalleri, madenleri ve tuzları da dâhil ettiği *metal* kategorisini ele almıştır (örneğin civa, tuzlar, demir pası, kurşun vb.).

Beş ciltte ele alınmış olan tüm tıbbi malzemeler özellikle farmakolojik etkileri bakımından açıklanmaktadır. Dioskurides ağırlıklı olarak şu hastalıklara ya da acılara değinmektedir; kramplar, kulak ağrıları, ülser, bitki ya da hayvan kaynaklı zehirlenmeler, kadın hastalıkları, kaşıntılar, kürtaj ya da (erkek ve/veya kadında) doğum kontrol, epilepsi, şişkinlik, melankoli vb. Anılan tıbbi malzemeler, oturma banyoları, ağızdan, fitil şeklinde, merhem ya da pansuman olarak kullanılabilir. Ancak çok nadir durumlarda farmakolojik kullanım şeklinin dışında bir kullanım önerilmektedir.

Eserin Oluşturulan Kopyaları

Özellikle henüz kitap baskısı yöntemi mevcut değilken kitapların bire bir kopyalama yöntemiyle çoğaltılması yaygındı. Dioskurides'in *De Materia Medica* eserinin oluşturulan kopyaları üç kategoride mevcuttur¹:

- a) Alfabetik sıraya göre bitkiler,
- b) Bitkilerin resimleriyle birlikte alfabetik sıraya göre bitkiler,
- c) Bitkilerin resimleri.

DIOSKURIDES'İN BIRAKTIĞI MİRAS

Biçim ve etkiye göre bitkilerin, metallerin ve hayvansal özlerin sınıflandırılmış olmasını Dioskurides'e borçluyuz. Bu sistematikten günümüzde de öncelikle tıp, farmakoloji ve botanik yararlanmaktadır. Bitkilerin sınıflandırılması, işlenmesi gereken temel maddelerin ele alınış biçiminde şu dönüşümlere neden olmuştur: Dioskurides, o dönemden beri farmakolojinin temel yapı taşı olan ham maddeleri sunmuştur; tekil ilaç çoğul farmakolojinin yerine geçmiştir ve karışımların denetimsiz kullanımı azalmıştır; *botanik* sözcüğü Dioskurides'de ilk kez bitki bilgisi anlamında kullanılmıştır; *De Materia Medica* Ortaçağ ve Yeniçağ dönemlerinde oluşturulmuş çok sayıda herbaryum ve baharat kitabı için bir dayanak modeldir; Plinius'un yanı sıra Dioskurides ilk olarak temizlenmiş pamuk yağının üretimini açıklamaktadır (oisypus). Ayrıca Dioskurides'in eserinde tanımlanan bitkiler sayesinde Akdeniz bölgesinin 2000 yıl önceki bitki varlığı hakkında bilgi edinilip bugünkü bitki varlığıyla karşılaştırma olanağı sağlanmıştır⁶.

Önsözünden de anlaşıldığı üzere, Dioskurides batıl inançtan ve büyüden uzak durmaya çalışmıştır. Örneğin muska yapımı için bitkilerin karışımının söz konusu olan bazı nadir noktalarda Dioskurides şu ifadeleri ekler: "Öyle söyleniyor ki..." ya da "Bazı insanlar... iddia ediyorlar." Onun bu ifadeleri, malzemelerin etkilerini olabildiğince yalın, nesnel ve tarafsız bir biçimde tanıtmaya denemesidir⁶.

Dioskurides'in *De Materia Medica* eseri için yazmış olduğu önsözünün Türkçe'ye çevrilmiş olan metni aşağıda yer almaktadır.

DIOSKURIDES'İN DE MATERIA MEDICA ESERİNDEKİ ÖNSÖZÜ

Yaşlı ve genç olmak üzere birçok kişi ilaçların hazırlanması, tedavi gücü ve sınanması hakkında yazmış olabilir, değerli Areios, ama ben sana buna rağmen, boşa ve nedensiz bir çabanın beni bu eseri oluşturmaya itmediğini kanıtlamaya çalışacağım; çünkü daha önceki eserleri yazarların bir kısmı işe yarar bir şey yapmamıştır, diğer bir kısmı ise sadece kulaktan dolma bilgileri kaydetmiştir. Bitinvalı Lolas ve Tarentumlu Herakleides aynı malzemeyi yüzeysel bir şekilde ele almışlardır, ancak onlar botanik alanını ihmal etmişlerdir, metalleri ve baharatları ise hiçbir şekilde anlamamışlardır bile. Kök araştırmacısı Krates ve Hekim Andreas ise konuyla daha ayrıntılı ilgilenmiş gibi görünmekte, ancak çok sayıda yararlı kökü ve bazı bitkileri tanımlamamışlardır. Ayrıca her şeye rağmen eser yazmış olan yaşlılara, az çalışmış olsalar da yapmış oldukları çalışmalarını itinayla yaptıkları söylenmelidir. Hepsi Asklepios soyundan gelme Bassos Tyaios, Nikeratos ve Petronius, Niger ve Diodotos gibi gençlere ise saygı göstermek mümkün değil. Gerçi bunlar herkes tarafından bilinen ve tanınan ilaç dağarcığını idare eder bir düzeyde ele almışlardır, ama ilaçların gücü ve onların gerçekliğine ilişkin özellikleri, ilaçların etkisini deneylerle değil, her birinin nedenlerinin maddenin değişkenliğine bağlı olarak farklılık gösterdiği hakkında boş laflarla tespit etmeye çalışarak sadece yüzeysel bir şekilde belirtmişler; ayrıca da maddeleri birbiriyle karıştırmışlardır. Bu bağlamda örneğin Niger, ki o aralarında en önemlisi gibi yansıtılmaktadır, Euphorbium'un İtalya'da yetişen Bonsai ağacının suyundan meydana geldiğini, ayrıca Androsaimon bitkisinin kantaron bitkiyle aynı etkiyi yarattığını iddia etmektedir. Ona göre sarısabır bitkisi, Judea bölgesinin fosil bir ürünüdür ve buna benzer daha birçok şey uydurup duruyor. Gerçekliğe bir karşıt oluşturarak kendi gözlemlerini değil, yanlış anlaşılmanın kulaktan kulağa dolaşması sonucunda ortaya çıkan şeyleri sunuyor. İlgili eserlerin bir kısmında kendi aralarında benzer güçler oluşturmadıkları için, bazı bitkiler kullanım şekli bölümünde yer almıyorken diğer eserlerde akılda daha kolay kalabilmesi için, tür ve etki açısından aynı kategoride olan bitkiler alfabetik sıralama için birbirinden ayrılmıştır.

Biz ise ilk olgun gençlik çağımızdan itibaren, maddeyi tanımaya yönelik kesin bir arzuyla ve birçok ülkeyi gezdikten sonra (sen biliyorsun bizim askeri yolumuzu) maddeleri beş cilt halinde ele aldık, hem de senin teşvikleriyle. Bu nedenle de bu çalışma sana ithaf edilmektedir. Bu ithaf, bize kanıtlamış olduğun azminin karşılığıdır. Sen kendi doğan gereği, bilimsel anlamda eğitilmiş olan herkesi, ama özellikle de seninle aynı sanatı yürütenleri ve en mükemmel biçimde bizi kendi arkadaşın kabul edersin. Senin iyi niyetinle ilgili küçümsenmeyecek bir kanıt, son derece saygıdeğer Likanios Bassos'un, sana duyduğu sempatisidir. Bu sempatiyi ve ikiniz arasındaki emsal kabul edilmeye değer karşılıklı iyi niyeti sizinle olan etkileşimlerimizde gözlemleyebildik.

Ama biz senden ve bu esere yönelen okurlardan, sunum konusundaki becerimize değil, deneyimle birlikte nesnenin kendisine adanmış itinaya bakmanızı rica ediyoruz. Çünkü biz maddelerin büyük bir bölümünü son derece büyük bir titizlikle kendi gözlemlerimizle tanıdık, tüm anlatılarda ve araştırmalarda aynı olan ve bazı yerlerde yerli olan birçok şeyi güvenilir bir şekilde öğrendik. Şimdi de hem alışılmışın dışında bir düzen kullanmaya hem de her bir maddenin türünü ve gücünü tanımlamaya çalışacağız.

Öyle tahmin ediyorum ki tıbbi malzemeler hakkında tüm sanat alanına yayılan ve bu alanın her bir parçasına paha biçilemez nitelikte destek sağlayan bir öğretinin gerekli olduğu konusunda herkes hemfikirdir. Bu sanat tıbbi malzeme hazırlanışlarıyla, karışımlarıyla ve hastalıklarda yapılan deneylerle desteklenebilir, çünkü her bir ilaç hakkındaki bilginin bu konuya katkısı çok büyüktür. Eserin tam olması bakımından genel olarak tanınan ve benzer türden olan maddeleri de dâhil edeceğiz.

Özellikle her bir malzemenin uygun mevsimde muhafaza edilmesi ve toplanması konusunun itinayla gözden geçirilmesi son derece gereklidir. Çünkü ilaçların etkili olup olmayacağı ya da gücünü kaybedip kaybetmeyeceği buna bağlıdır. Malzemeler açık hava koşullarında toplanmalıdır, çünkü malzemelerin kuru havada toplanmasıyla yağmurlu havada toplanması arasında büyük bir fark vardır; aynı şekilde bölgelerin dağlık, yüksek, rüzgârlı, soğuk ya da kurak olması da belirleyicidir, çünkü bu özellikteki bitkilerin tedavi gücü daha fazladır. Düzlük, nemli, gölgeli ve rüzgârsız bölgelerde yetişen bitkiler genellikle daha az güçlüdür, özellikle de uygun olmayan bir mevsimde toplanmışsa ya da güçsüzlükten solmuşsa. Bu bitkilerin, iyi toprak özelliğinden ve mevsim koşullarından dolayı genellikle eninde sonunda gücünün tamamına eriştiği de tabii ki göz ardı edilmemelidir. Bazı bitkiler kış mevsiminde çiçek ve yaprak vermesi bakımından ilginçtir, diğerleri ise yılda iki kez açar. Bu konuda deneyim kazanmak isteyenler, yeni filizlerin topraktan çıkmasına, bitkilerin tam büyümesine ve sonra solmasına tanık olmalıdırlar. Nitekim ne rastlantı sonucu filizlenmeyi gözlemleyen kimse bitkinin tam gücünü anlayabilir ne de sadece olgunluğuna erişmiş bir bitkiyi görmüş olan kimse o bitkiyi filizlenirken tanıyabilir. Bu nedenle yapraklardaki değişiklikler, sapların boyutu, çiçekler ve meyveler ya da herhangi başka bir özellik nedeniyle, bu şekilde gözlemler yapmamış olan kişiler şu ya da bu yanılıya düşmektedirler. En azından bu nedenledir ki, ot, öksürük otu ve mayasıl otu gibi bazı bitkilerin ne bir çiçek ne bir sap ne de bir meyve verdiğini iddia ederken bazı yazarlar yanılmıştır. Bu bitkiler hakkında en çok bilgiyi, bu bitkilere birçok yerde sık sık rastlayan kişi edinebilir. Ayrıca beyaz ve siyah helleborus gibi bazı bitkisel ilaçların uzun yıllar dayanırken diğerlerinin genellikle üç yıl dayanabileceği de bilinmelidir. Karabaş otu, açık renkli kedi kekiği, yarpuz, kara pelin otu, ada çayı, pelin otu, mercanköşkü ve benzeri hassas bitkiler tohum verecekken toplanmalı, çiçekler ise düşmeden hemen önce, meyveler olgunlaşınca toplanmalı, tohumlar ise düşmeden önce kurumaya başlayınca toplanmalıdır. Bitki suları taze bitki saplarından çıkarılmalıdır. Yapraklar için de aynı şey geçerlidir. Akan özsular ve damla sıvılar (gözyaşları) ise bitki henüz tam gücünü koruyorken saplar kesilerek elde edilmelidir. Muhafaza ve sıkma ya da kabuğunu soyma için yararlı olan kökler, bitki yapraklarını kaybetmeye başlarken toplanır. Temiz olan kökler doğrudan nemsiz ortamda kurutulmaya bırakılmalıdır, toprak ya da kil kalıntıları olanlar suyla yıkanmalıdır. Güzel kokulu çiçekler ıhlamur ağacından yapılmış kuru sandıklarda saklanmalıdır. Bazı bitkilerin, tohumlarının korunması amacıyla kâğıt ya da yapraklara sarılarak muhafaza edilmesi daha uygundur.

Sıvı ilaçların muhafaza edilmesi için hiçbir şekilde sızdırmaz bir gümüş, cam ya da boynuz kap uygundur; topraktan, gözenekli olmayan ya da özellikle adi şimsir ağacından yapılmış ahşap kaplar da kullanılabilir. Maden filizinden yapılmış olan kaplar, özellikle de sirkeden, katrandan ve reçineden yapılmış göz ilaçları ve nemli ilaçlar için uygundur. Yağlar ve özler kalay kaplarda muhafaza edilmelidir.

Bilgi: Dioskurides'in De Materia Medica eseri BERENDES (1902) tarafından Latince'den Almanca'ya çevrilmiştir. Dioskurides'in bu yazıdaki önsözü, Berendes (1902) kaynağına göre Almanca'dan Türkçeye çevrilmiştir.

KAYNAKLAR

1. GROß, Dominik (Hrsg.) (2009). Studien des Aachener Kompetenzzentrums für Wissensgeschichte. Kassel: Kassel University Press. Volume 6, pp.19, 21, 22.
2. GALENUS/GERARDUS (1531). De simplicium medicamentorumtemperamentis ad facultatibus liber, VI, pro oemium (IV, 794 K.).
3. GALENUS/GERARDUS (1531). De simplicium medicamentorumtemperamentis ad facultatibus liber, VI, Volume I (XI, 805 K.).
4. ATAÇ, A./YILDIRIM, V. (2004). Ankara: OTAM (Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi), Sayı 15, s.257-269
5. BERENDES, Julius (1902). Des Pedanios Dioskurides aus Anabazos Arzneimittellehre in fünf Büchern. Liechtenstein: Saendig Reprint Verlag.
6. PharmaWiki.ch [internet]. İsviçre: İlaçlar ve Sağlık hakkında bağımsız ve reklamsız bilgi sistemi. 2007-2011 [güncelleme: Mart 2011; alıntılama: 25.03.2011] Web adresi: <http://www.pharmawiki.ch/materiamedica/index.php?page=Dioskurides>